

שיעורי הגר"א עוזר שליט"א

בענין:

איסור 'חדש' ומצות
ספירת העומר בזמן הזה

- ק"ס -

נמסר בשי"ק פרשת אמור ה'תש"ע

נכתב בידי הרב יוסף בן ארזה שליט"א

בשבת פרשת בהר-בחקותי יחל השיעור בשעה 5:10 אחה"צ אי"ה ויהיה בענין: 'אונס ביום אחרון' [מנחה ב- 4:45 ואחרי השיעור].

המארגנים

לקבלת השיעורים באימייל יש לכתוב בקשה לכתובת:

timnal@zahav.co.il

איסור 'חדש' ומצות ספירת העומר בזמן הזה

והנה כבר לימדנו רבנו הגר"ח מוואלאזין (חוט המשולש י) שעיקר כוונת הרמב"ם נלמוד מלדרוש סמוכים בסידורו, וכמליצת בעל המרכבת (בפתיחתו) דבמשנה תורה לכו"ע דרשינן סמוכין. ועל כן יש להתבונן במה שסידר הרמב"ם איסור אכילה מן החדש בהלכות מאכלות אסורות ואיסור קצירה בהלכות תמידין ומוספין. ונראה שלימדנו בזה שחלוקים המה שני איסורים אלה בעיקר מהותם וענינם.

דהנה יש לעמוד על עוד שני חילוקים לדינא בין איסור האכילה לאיסור הקצירה; נחלקו תנאים (בקדושין לז. והובא ברש"י פרשת אמור) האם איסור אכילת חדש נוהג רק בארץ ישראל או גם בחו"ל; האם 'בכל משבתיכם' דכתיב גבי איסור חדש, בכל מקום שאתם יושבים משמע (כן דעת רבי אליעזר) או לאחר ירושה וישיבה משמע (כן אמר רבי ישמעאל). ופסק הרמב"ם (מאכ"א שם ובה"ד. וכן דעת הרבה פוסקים) שאיסור אכילת חדש נוהג מדאורייתא אף בחו"ל, שכך סתמה המשנה בערלה (סופ"ג). ואילו לענין איסור הקצירה כתב הרמב"ם (תו"מ שם) 'אסור לקצור בארץ ישראל מין מחמשת מיני תבואה קודם לקצירת העומר' - בארץ ישראל דוקא ולא בחו"ל.

ואף על פי שבגמרא (מנחות פד.) אמרו דלר' יוסי ברבי יהודה שהעומר קרב מתבואת חוצה לארץ, חדש בחוצה לארץ דאורייתא, וא"כ לכאורה אגן דנקטינן כחכמים שאין עומר קרב מחו"ל, בדין הוא דאיסור חדש לא יהא נוהג שם - כבר ביארו הלח"מ (שם) והגרעק"א (בדו"ח מערכה ט) שסובר הרמב"ם דאין הכרח לזה, שלא תלו בגמרא שתי הלכות אלו זב"ו אלא בצד אחד, שאם עומר קרב מתבואת חו"ל ודאי שגם אותה תבואה נכללת באיסור חדש [שהרי אין העומר בא אלא מן החדש (כדתנן פג:)] והיינו מתבואה האסורה באיסור חדש], אבל לאידך גיסא לא שמענו, דיתכן שאף שמביאים קרבן העומר מתבואת הארץ בלבד [דכתיב 'כי תבאו אל הארץ אשר אני נתן לכם וקצרתם את קצירה והבאתם את עמר וגו']. או משום 'קצירכם', מ"מ איסור חדש נוהג בכל מקום [דכתיב גביה 'בכל משבתיכם' - כל מושבות משמע].

אכן, אף כי אין קושיא מהגמרא על פסקי הרמב"ם כאמור, מ"מ צריך לבאר מהיכן חילו של הרמב"ם לחילוק זה, שאיסור חדש כולל כל המקומות הגם שאין העומר כשר אלא מתבואת הארץ, שלא כלענין איסור קצירה שהדברים תלויים זב"ו, דכשם שאין קוצרים אלא מהארץ כך אין איסור קצירה בחו"ל.¹

וחילוק נוסף לדינא בין איסורי אכילה וקצירה - לענין הדין בזמן הזה; לענין אכילה פסק הרמב"ם שם שאיסור החדש נוהג בכל מקום ובכל זמן מהתורה. ואילו לענין קצירה משמעות דבריו מורה להתיר, שהרי לא כתב שם שאיסור זה נוהג בכל זמן כמו שכתב לענין אכילה [והלא היה לו לפרש עד אימתי נוהג איסור זה, אם עד תחילת יום ט"ז או עד סוף היום]. ולא זו בלבד, אלא שבהמשך אותו הפרק בהל' תמידין, בבארו מצות עשה דספירת העומר, כתב שנוהגת מצוה זו בכל מקום ובכל זמן - ומדלא כתב כן לעיל מינה גבי איסור קצירה, משמע שאינה נוהגת אלא בזמן המקדש שמביאים העומר. [והאחרונים נחלקו בדבר לדינא; השאג"א (בשו"ת החדשות דיני חדש ח) והמשכנו"י (י"ד סז הארץ - עפ"י אר"ז ח"א שכח.

ג ואמנם יש מהראשונים שנקט תלות בכל צד איסור חדש בהבאת העומר, ומתוך כך פסק שאין איסור 'חדש' מדאורייתא בחו"ל שהרי להלכה אין מביאים עומר אלא מתבואת הארץ - עפ"י אר"ז ח"א שכח.

א) וספרתם לכם ממחרת השבת מיום הביאכם את עמר התנופה וגו'. דעת התוס' (במנחות טו.) שמצות ספירת העומר בזמן הזה מדרבנן, כדאמרינן בגמרא (שם) אממר מני יומא ולא מני שבועי, אמר זכר למקדש הוא (כיון דליכא עומר ולא קרינן ביה 'וספרתם... מיום הביאכם את עמר התנופה'). ואף דאגן נקטינן כרבנן דבי רב אשי דמנו יומי ומנו שבועי, סוברים התוס' דאף הם לא פליגי בעיקר ההנחה דמדרבנן היא רק ס"ל שחכמים תקנו כעין דאורייתא למנות ימים ושבועות. ואולם הרמב"ם (תמידין ומוספין סופ"ז) כתב: מצות עשה לספור שבע שבתות תמימות מיום הבאת העומר, ומצוה למנות הימים עם השבועות. מצוה זו על כל איש מישראל ובכל מקום ובכל זמן - הרי שנקט שהיא מדאורייתא בכל זמן, גם בזמן הזה שאין מביאים קרבן העומר. וטעמו (כמו שפירש הר"ן סוף פסחים וכ"כ הכס"מ), דרבנן דבי רב אשי שמנו ימים ושבועות, חולקים על אממר וסוברים דמדאורייתא היא, והלכתא כוותיהו. אכן יש לעמוד על טעמייהו הלא כתיב וספרתם מיום הביאכם וליכא, וכדנקט אממר.

ואמר הגר"ח (מובא בחדושי הגר"ז מנחות שם) שהולך הרמב"ם לשיטתו (סופ"ז מבית הבחירה) שמקריבים אעפ"י שאין בית, דהלכה כרבי יהושע בעדיות (ח,ו) דקדושת המקדש לא בטלה בחורבנו, הלכך אף בזמן הזה אפשר להקריב קרבן העומר, וכיון דראוי להביאו קרינן ביה 'מיום הביאכם את עמר התנופה' הגם שאינו קרב בפועל, שאין הספירה תלויה בהבאת העומר בפועל. [ואממר סבר כמ"ד דקדושת המקדש בטלה בזמן הזה, והואיל ואי אפשר להביא העומר לא קרינן ביה 'יום הביאכם']. והנה לכשנתבונן נראה שסברא זו אינה פשוטה לכאורה, ומסתבר לבאר טעם הרמב"ם באופן אחר.²

ב) ותחילה יש לברר שיטת הרמב"ם באיסור 'חדש'. הנה מבואר במשנה ובגמרא (מנחות ע-עא) ששני איסורים כלולים בדין החדש; איסור אכילה ואיסור קצירה מהתבואה החדשה קודם לעומר. ומסקנת הסוגיא, וכן פסק הרמב"ם (תמידין ז, יג ומאכ"א י, ב), שאיסור הקצירה מהחדש הוא עד לקצירת העומר ואילו איסור האכילה הוא עד הקרבת העומר [ובזמן דליכא עומר עיצומו של יום מתיר, ומתקנת ריב"ז שיהא יום הנף כולו אסור]. ושני איסורים אלו אמורים בכל חמשת מיני דגן כמפורש במשנה (ריש חלה ומנחות שם).

ויש לעמוד על דקדוק לשון הרמב"ם, שלענין איסור קצירה כתב (תו"מ ז, יג) 'אסור לקצור בארץ ישראל מין מחמשת מיני תבואה קודם לקצירת העומר', ולענין אכילה כתב (מאכ"א י, ב) 'החדש כיצד, כל אחד מחמשה מיני תבואה בלבד אסור לאכול מהחדש שלו קודם שיקרב העומר בט"ז בניסן' - הוסיף תיבת 'בלבד' באכילה ולא בקצירה. אכן ודאי ליכא שום חילוק לדינא בין המינים האסורים בקצירה לאסורים באכילה, וא"כ מדוע לענין אכילה הדגיש 'בלבד' ולא לענין קצירה. ואף כי אין זה אלא דקדוק קל אבל לא דבר ריק הוא, שכל תיבה בלשון רבינו באה בדקדוק ובכוונה, ובודאי כיוון להשמיענו בה דבר.³

א וע"ע ביאורים נוספים בפלוגתא אממר ורבנן דבי רב אשי להרמב"ם, בקר"א שם ובאבנ"ז יו"ד סוס"י שפה בהגהה.

ב ובפשוטו י"ל שהואיל ובהל' מאכ"א שם פותח ומפרט כל איסורי תורה בורע הארץ הכוללים מינים נוספים, כגון כלאים טבל וערלה, לכך הדגיש שאיסור חדש אינו אלא בחמשה מיני תבואה בלבד, שלא כשאר. עו"ל שבא להדגיש שאיסור חדש להדיט אינו כאיסור חדש בהקרה הכולל גם ביכורים ונסכי יין כפשוטו דברי הרמב"ם (תמידין ומוספין ז, יז איסור"מ, ט וכס"מ) וכדעת הרבה אחרונים בשיטתו - על כן מדגיש שאיסור אכילה חודש אינו אלא בחמשת מיני תבואה בלבד. משא"כ בקצירה שאין דבר אחר כיו"ב אסור בשאר מינים. אמנם לפי הדרך המבוארת בפנים, א"ש לשונו בדקדוק טפי, כלשונו זו בהל' בכורים.

התנא את ציון היום ולא את הקרבן, 'עד הפסח', משא"כ איסור קצירה מיתלא תלי בהקרבת העומר שעל כן בזמן הזה דליכא עומר מותר לקצור - לכך נקט 'ומלקצור מלפני העומר'. והרי כפי מה שנתבאר לא רק חילוק לדינא איכא בינייהו אלא בלשון זו ביאר התנא יסוד איסורים אלו ומהותם; איסור חדש הוא איסור לעצמו התלוי בעצם ביום ט"ז בניסן, ואילו איסור קצירה מהחדש תלוי בקרבן העומר שהרי כל ענינו הוא קיום מצות 'ראשית' דעומר, ומזה נובע ממילא גם החילוק לדינא שעמד בו לנכון הרש"ש. הרי נמצא לפי האמור שהדברים תואמים היטב ברמב"ם לשיטתו, שהרי כן מדוקדק מכל דבריו דלעיל חילוק זה שבין איסור אכילה לאיסור קצירה, וגם גרס במשנה כן - נמצא שמקור שיטתו הם משנה ערוכה לפי גרסתו.

ובן מוכח מדבריו בספר המצוות שמנה שלשה לאוין באכילת החדש; לחם קלי וכרמל (ל"ת קפט-קצא) ובכולם נקט לשון שלא לאכול מן החדש עד יום ט"ז בניסן ולא הזכיר מהקרבת העומר - הרי משמע שגדר האיסור וסיבתו תלוי בעצם היום ולא בקרבן [והקרבת הקרבן אינה אלא 'מתיר', ובזמן דליכא קרבן עצם היום מתיר]. ומשא"כ איסור קצירה שאינו לאו לעצמו אלא סעיף מדיני קרבן העומר כאמור.

ובזה נבין הלכה נוספת ברמב"ם, דהנה איסור החדש תלוי בהשרשה כדתנן במנחות (ע). שתבואה שהשרישה קודם לעומר - העומר מתירה ואם לא השרישה מקודם אסורה עד שיבוא העומר הבא. ופסק הרמב"ם לענין איסור האכילה (מאכ"א י, ד), שהזמן הקובע הוא הקרבת העומר, שאם השרישה קודם ההקרבה [הגם שכבר נקצר העומר] - הותר, ואם אחר ההקרבה - אסור. והנה לענין איסור הקצירה משמע מפשט דברי הרמב"ם (תמידין ומוספין ז, יד - וכמו שכתב האו"ש שם, ודלא כהרש"ש מנחות ע:), שגם בזה הקובע הוא זמן ההבאה, ותבואה שהשרישה בין הקצירה להבאה - מותר לקצרה לאחר הקרבת העומר ואין צריך להמתין לעומר הבא. והנה בשאג"א נקט בהחלט מסברא פשוטה לא כן, דהלא קצירת העומר היא המתרת קצירה כנ"ל וא"כ בדין הוא שההשרשה בזמן קצירת העומר היא הקובעת לענין איסור הקצירה. ואכן כן איתא בפיה"מ לרמב"ם. [ולפי"ז תהא תבואה זו מותרת באכילה אך לא בקצירה, ויכול לקטפה באופנים שאין עליהם שם 'קצירה' כמבואר בגמרא שם]. ואולם בספר היד אין משמע כן כאמור, וצ"ב טעמא דמלתא.

אך באור הדבר עפ"י מה דאיתא בירושלמי (ריש חלה, הובא בשפ"א שם בהגהה) שתבואה זו שהשרישה קודם ההבאה אינה כשרה לבוא לעומר בשנה הבאה מפני שכבר הותרה באכילה בהבאת העומר ואינה מן החדש, ורק תבואת 'חדש' כשרה למנחת העומר (כדתנן במנחות רפ"ט). והואיל וכן נראה דתבואה זו שאינה כשרה לעומר הוי כ'מקום שאי אתה מביא' דשרי לקצרה. ואמנם אילו היה איסור עצמי בקצירה, בדין הוא לאסור קצירת תבואה זו עד העומר הבא שהרי לא התירה אותה קצירה דהשתא, אך כיון שאין איסור עצמי רק שע"י קצירתה מתבטל שם 'ראשית' ממנחת העומר, שפיר י"ל דדוקא כלפי תבואה הכשרה לבוא לעומר יש מצות 'ראשית' אבל לא תבואה אחרת, וכמו תבואת העמקים.⁷

ה וכו"ה בקיצור בשפ"א ע: ולכאורה קשה לחדש דמשום שאין ראוי להקריבה יחשב כמקום שאי אתה מביא. בזמן שאף מינים שאינם ראויים להקריבה כלל הרי הם בכלל האיסור. ודוקא סוג תבואה שאינו מובחר ולא ראוי לקרבן שמענו להתיר מדרשת הכתובים [ונפ"מ בתבואה שנעבדה, שלא נאסרה להדיט ונאסרה לגבוה (ע"ז מה מו), ונראה לפי סברא זו שאסור לקצרה קודם העומר, דדוקא מינים גרועים נתמעטו דסברא שאין קצירת מינים אלו פוגעת בשם 'ראשית קצירכם'. ונראה שאם יציור מקום שהשעורים בו גרועות והחטים טובות, אסור לקצור שם החטים ולא נימא כיון דשעורים מותר לקצור שם החטים שהוקשו להן וגם הלא הוא מקום שאי אתה מביא - ע"ז מה מו), ונראה חשבות שם בכלל 'קצירכם' הוא ואם יקצרו להדיט אין אני מקיים במנחה 'ראשית קצירכם'].

ויותר נראה בטעמא דמלתא כמו"ש בשבט הלוי (ח"ב קס) דכיון דחשבינן לה עם תבואת שנה שעברה שהרי השרישה קודם הבאת העומר, על כן אין סברא לומר שכלפי הקצירה חל עליה שם 'חדש', אלא היא משתייכת לקציר דשנה זו ולא לקציר הבא ועל כן מותר לקצרה.

סח) והמלבושי-יו"ט (חובת קרקע ט-יא) צדדו לאסור קצירה מהחדש בזה"ז. גם מפירוש הגר"א על הירושלמי נראה כן. אך כאמור מדברי הרמב"ם משמע שנקט שאין איסור בדבר'.

ויש לבאר מהו היסוד לשני החילוקים הנ"ל בענין חדש בחו"ל ובוזה"ז. ונראה ברור מפני שאיסור האכילה ואיסור הקצירה חלוקים בעיקר מהותם; הלא איסור אכילה מפורש בכתוב 'ולחם וקלי וכרמל לא תאכלו וגו'', משא"כ איסור קצירה לא נאמרה בו אזהרה אלא מקורו מדכתיב 'ראשית קצירכם', שתהא ראשית לכל הקצירות (כדדרשינן בגמרא מנחות עא. ובתו"כ, וכפרש"י בחומש 'ראשית קצירכם' - שתהא ראשונה לקציר). וא"כ הרי נראה שחלוקים הם ביסודם; איסור אכילה הוא איסור עצמי, דהחפצא של החדש אסור, והעומר מהוה 'דבר המתיר' לאיסור זה [משל לאיסור טבל שהפירות אסורים באיסור עצמי וההפרשה היא המתרת], לא כן איסור קצירה אינו איסור בחפצא של החדש אלא שדין הוא במנחת העומר שתהא ראשונה לקציר, ואם קוצר מהחדש מקודם לה הרי ביטל מצות 'ראשית' שבקרבן העומר. נמצא שהעומר אינו בגדר 'מתיר' לאיסור קצירה אלא הוא מהוה את סיבת האיסור, שאין הקצירה איסור לעצמו עד שצריך דבר אחר שיתירנו אלא כל מהותו וענינו של האיסור הוא ממצות העומר, שקצירת העומר צריכה להיות ראשית הקציר.

ועל כן איסור אכילה הביא הרמב"ם בהל' מאכ"א עם שאר דברים האסורים בחפצא כטבל וערלה, משא"כ איסור קצירה הביא בתוך הלכות קרבן העומר, שהרי אין כאן איסור קצירה לעצמו אלא דין מדיני מנחת העומר שתהא ראשית הקציר.

ומובן אם כן מדוע איסור אכילת חדש שייך גם בחו"ל ובזמן הזה משא"כ איסור קצירה, דאכילת חדש הוא איסור עצמי, ויום הבאת העומר הוא המתירו [ובזמן דאיכא עומר, ההקרבה עצמה היא המתרת, למצוה], אבל איסור הקצירה מתלא תלי בדין ההקרבה שהרי הוא סעיף מסעיפי ההקרבה כאמור, והיינו דתנן (במנחות עא.) קוצרים בית השלחין שבעמקים, ודרשו בגמרא ממקום שאתה מביא עומר אי אתה קוצר, ממקום שאי אתה מביא אתה קוצר - והיינו משום שעיקר איסור הקצירה מסתעף ובא מהבאת העומר. ועל כן תבואת חו"ל דקיי"ל שאין מביאים ממנה עומר, אין בה איסור קצירה. והוא הדין בזמן הזה שאין קרבן העומר קרב ליכא איסור קצירה להרמב"ם, שהרי אין איסור עצמי בקצירה רק הקרבן הוא סיבת האיסור כי מצוותו להיות ראשית הקציר, הלכך בדליכא קרבן ליכא איסור.

והדברים מדויקים ומבוארים בשיטת הרמב"ם עצמו, הן מגרסתו במשנה (הידועה לנו מפי"מ להרמב"ם שיצא מחדש, שגם נוסח המשנה עצמה כתוב שם בכת"י הרמב"ם), הן מדבריו בספר המצוות. שכן גרס במשנה במנחות (ע.) 'ואסורים (- חמשת מיני דגן) בחדש מלפני הפסח ומלקצור מלפני העומר', וכן היא הגירסה בספרים שלפנינו. וכבר עמדו המפרשים על שינוי הלשון 'מלפני הפסח' ו'מלפני העומר' והלא דא ודא אחת היא, ויש שמשנים הגירסה (ע"ש בתוי"ט וברכת הזבח. ורש"י ותוס' בגמרא בע"ב גרסו להפך, יעו"ש). אך כאמור כן היא גרסת הרמב"ם. ואמנם כבר פירש הרש"ש שם גירסה זו דאיסור אכילת החדש קיים גם בזמן דליכא עומר, לכך נקט

ד ובשו"ת שבט הלוי (ח"ח רלא) נקט דמעיך דינא יש להתיר כפשוטו הפוסקים וסתימת השר"ע, אלא דהמחמיר בזה לחוש לדעת גאון ישראל השאג"א, וכדעה המובאת בשיטמ"ק מנחות פד - הרי זה משובח. וכן נקט להתיר בספר מועדים ומנים ח"ד רצד. ואולם הגרשו"א זצ"ל (במנח"ש תנינא קיד, ג' ח"ג קנח, בא) ומעד"א מתנות עניים ה.ט. הובא בהל"ש פסח פ"ב) ונשאל על כך למעשה ולא התיר אלא בעמקים שבא"י ובשבת הנזרע לבהמה. [וע"ש במעדנ"א שהאר"י לזון מדוע אין אנו מקיימים מצות קצירת העומר דאורייתא בזה"ז, ולא העלה דבר ברור]. וכן נטה להחמיר הגר"פ (למעשה בא"י עד עכשיו אינו מצוי קמח מחמשת מיני דגן לפני הפסח. וכתבתי רק להלכה, ולמעשה עוד יש לזון בזה). ובשפ"א (ע.) נקט לאסור מטעם נוסף, שאולי יבנה המקדש במהרה והרי נמצא דביטל הכתוב ראשית קצירכם.

וביון שזכינו ליסוד ברור בשיטת הרמב"ם, לחלק בין איסור קצירה לאיסור אכילה, נוכל לבאר דקדוק לשון הרמב"ם הנ"ל, דהנה מקשינן בגמרא (עא.) על הדרשא דממקום שאי אתה מביא אתה קוצר [שלכך קוצרים בית השלחין שבעמקים], אימא ממין שאי אתה מביא אתה קוצר ולא תיאסר אלא קצירת שעורים שמהם מביאים העומר, ולא מין דגן אחר. ומשני כדברי יוחנן דאתיא 'ראשית' 'ראשית' מחלה שכל חמשת המינים בכלל. ולעיל (ע): בעי הגמרא מנלן דכל חמשת המינים אסורים באיסור אכילת חדש, אמר ריש לקיש אתיא 'לחם' 'לחם' ממצה, כתיב הכא 'ולחם וקלי וכרמל לא תאכלו' וכתיב התם 'לחם עני'. ופרש"י מה מצה חמשת מינין ולא אורז ודוחן אף חדש נמי חמשת מינין ותו לא. והתוס' נטו מפירושו מדקדוק לשון הגמרא דלא משמע שבא למעט אורז ודוחן, ופירשו דאיצטרך לרבות חמשת מינין, דלא תימא דוקא שעורין דמייתי עומר מיניה. אכן צריך לבאר מדוע רש"י נאיד מפירוש זה והלא בגמרא גופא פירשו כן גבי איסור קצירה, דלא נימא דוקא שעורים שאתה מביא מהן אי אתה קוצר, קמ"ל גזרה שוה לאסור כל המינים, וא"כ למה לא נפרש כמו כן גבי איסור אכילה דחדש.

אך לפי הנ"ל לא קשה מידי, דדוקא גבי איסור קצירה שענינו קיום מצות 'ראשית קצירכם' צריך קרא לרבות אף שאר מינים שאינם כשרים לעומר, אבל איסור אכילה העומד בפני עצמו משום 'ולחם וקלי וכרמל לא תאכלו', ודאי כל דאיכרי 'לחם' בכלל האיסור ולא דוקא מין המסוים הכשר למנחת העומר, הלכך כי אצטרך ג"ש, לא לרבות שאר מינים אלא למעט אורז ודוחן דזייני, שאינם בכלל 'לחם' [ולאפוקי מרבי יוחנן בן גורי שאמר אורז מין דגן וחייב בחלה ואדם יוצא בו ידי חובתו בפסח. ע' פסחים לה. נ:].

ואם כן הרי דברי הרמב"ם מאירים בדקדוקם, דדוקא גבי איסור אכילה הוסיף 'בלבד' - כי זה עיקר נקודת החידוש, דדוקא אלו בכלל 'לחם' ולא מינים נוספים, משא"כ באיסור קצירה נקודת החידוש היא לאידך גיסא, שכל חמשת מיני הדגן אסורים בקצירה ולא רק השעורים שהעומר בא מהם. ואמנם כן נתגלה לן כוונתו, ממה שכתב גבי חלה (בהל' בכורים ו,ב) 'אין חייבין בחלה אלא חמשה מיני תבואה בלבד והם החטין והשעורים וכו' שנאמר באכלכם מלחם הארץ, ואין קרוי לחם אלא פת הנעשית מאלו, אבל העושה פת אורז או דוחן וכיו"ב מין הקטניות אינן חייבין בחלה כלל'. הרי להדיא שתיבת 'בלבד' באה לאפוקי אורז וחטים, ובודאי זו כוונתו גם גבי איסור חדש.

ג) מעתה יש לשאול על מה שכתב הגר"ח שספירת העומר בזמן הזה מדאורייתא להרמב"ם, משום דמקריבין אע"פ שאין בית ובכלל 'מיום הביאכם את עמר התנופה' הוא, והלא ראינו לכאורה בשיטת הרמב"ם להפך, שלכך אין איסור קצירה מהחדש בזמן הזה מפני שיסוד איסור הקצירה הוא מפאת מצות ההקרבה וכו"ו שאין קצירת העומר ליכא איסור קצירה, וא"כ כשם שלענין קצירה לא חשיבין כזמן הראוי לעומר ה"נ לענין מצות הספירה.

אך נראה שאין מכאן תיובתא, שהרי בעצם יש להקשות על דברי הרמב"ם עצמם, כיון שפסק מקריבים אע"פ שאין בית מדוע אין איסור קצירה בזה"ו, סו"ס שייכא מצות 'ראשית קצירכם' אף השתא. אלא נראה לתרץ עפ"י הקה"י (בזבחים סי' לב) שעמד על שיטת הרמב"ם בענין הקרבה בזה"ו, דאף דפסק מקריבין אע"פ שאין בית, מ"מ פסק (איסו"מ ז,א) שהמטיל מום בקדשים בזה"ו אינו לוקה מאחר ואין הקרבן עומד להקרבה. וכיו"ב פסק (בכורות א,יז) שבכור תם בזמן הזה ממון כהן הוא - הרי דיינינן ליה כאינו עומד להקרבה. ופירש עפ"י משמעות דברי החינוך (תמ) שאף שמקריבים בלא בית מ"מ מצוה וחייב ליכא אלא רשות, ועל כן סובר הרמב"ם שאע"פ שמקריבים מ"מ לא חשיבי כעומדים להקרבה דמצוה מיהת ליכא. ואם כי יש בדבריו חידוש לתרץ אותן הלכות, דמאן יימר דהטלת מום וממון כהן בכור תלוי בכך שהקרבן עומד להקרבה, ואינו תלוי בעצם הראויות

להיקרב, מ"מ לענין דידן הדברים פשוטים יותר, שאם ננקוט שבוה"ז חיוב הקרבה ליכא אלא רשות, ודאי אין איסור קצירה, שהרי כאמור איסור זה נובע ממצות 'ראשית קצירכם', והרי עתה שאין בית איננו מצווים בפועל במצות הקרבת העומר הלכך אין שייך איסור לקצור, שהרי האיסור נובע מהמצוה. ואם כן אין מכאן תיובתא לסברת הגר"ח, דשאני קצירה דתליא במצות העומר ולא בראויות להקריב העומר, לא כן ספירת העומר נקט הגר"ח [אף כי אינה סברא פשוטה] דסגי במה שראוי להקריב העומר כדי להיחשב 'מיום הביאכם' דסו"ס קרינן ביה יום הבאת עומר מחמת שראוי להביא בו קרבן זה דהא מקריבין אע"פ שאין בית, הגם שאין מצוה בדבר'.

אכן נראה לפי האמת שאין צריך לסברא זו אלא יש לבאר שיטת הרמב"ם בספירה בזה"ו באופן אחר לשיטתו, דהנה פסק הרמב"ם (תו"מ ז,כד) שנשים פטורות מספירת העומר מפני שהיא מצות עשה שהזמן גרמה. ואילו הרמב"ן בקדושין (לד) מונה ספירת העומר עם מצוות שאין הזמן גרמן, וכבר עמדו על באור טעמו. ויש שרצו להגיה בדבריו, אך בכל המהדורות מכת"י נמצא כמו שלפנינו, וכן זכינו לתשובת מהר"ם חלאוה תלמיד הרשב"א, שכתב כן בשם הרמב"ן וכדלהלן. ומפורסם בין הלומדים בשם הגר"ח דלא חשיבא 'זמן גרמא' כי כאן הזמן הוא החפצא דמצוה, שצריך לספור את הימים הללו, אבל עצם המצוה אינה מוגבלת בזמן מסוים [ומעין הדומה לזה, ברכת הלבנה וברכת החמה שכתבו כמה אחרונים דל"ח מצוות שהזמן גרמן כיון שעצם המצוה תלויה במציאות, בחידושה של לבנה ובמקום החמה ברקיע, רק אותה מציאות באה בזמנים מסוימים אבל המצוה מצד עצמה אין בה גבול זמן, והכא נמי המצוה כשלעצמה היא לספור את הימים, אלא שהימים באים בזמן מסוים].

ואולם נראה שסברת הרמב"ן מובנת בלא"ה, כמו שכתב הגריי"פ פערלא (במבואו לספה"מ לרס"ג, אות יב) לבאר עפ"י"מ שעמד הטורי-אבן (במגילה כ:): מה טעם צריך למעט נשים מביכורים, תיפול"ל דמצות עשה שהזמן גרמה היא, שיש לה זמן מסוים, מעצרת ואילך. אך הטעם י"ל מפני שאין המצוה תלויה בזמן אלא במצות שתי

1 זו לשון הגר"ח הנבצ"ל שליט"א במכתב: 'יש שפירשו דלהרמב"ם (והחינוך) מקריבין אע"פ שאין בית הוא רשות, דהרמב"ם כתב בפרק י"ט מהל' מעשה הקרבנות הל' ט"ו דהמקריב קדשים בזמן הזה בחוץ חייב, שהרי מותר להקריב אע"פ שאין בית (ובדומה לזה בחינוך). אינו מסתבר לענ"ד דאם אפשר להקריב ממילא חייבין להקריב, ועוד דאם כן ה"ו לכתוב כן בהל' בית הבחירה, אבל בהל' מעשה הקרבנות נקט דבשביל לחייב משום שחוט חוץ סגי בהא דמותר להקריב בפנים, שזה המחייב בחוץ, ולא החובה להקריב בפנים'. עכ"ל.

ונראה דאף אם ננקוט בדעת הרמב"ם שמצוה להקריב אף בזה"ו [והטלת מום וממון כהן תליין בכך שראוי בפועל להקרבה ולא ראוי בעצם], סו"ס כיון שבפועל יודע שלא יקריב העומר מחמת אונס כלשהו, תו ליכא ביטול מצות 'ראשית קצירכם', שמצוה זו חלה רק אם מביא העומר בפועל, שהרי היא סעיף במצות הקרבת העומר כמבואר בפנים. לא כן הספירה אינה תלויה בהקרבת העומר בפועל שהרי הן שתי מצוות, ואטו בזמן הבית אם נאנסו מלהקריב אינם מצווים בספירה. [אמנם עיקר הדיוק ברמב"ם להתיר קצירה בזה"ו לענ"ד אינו מוכרח, דאדרבה, כיון שאיסור זה הוא חלק ממצות ההקרבה, הרי כשם שעל ההקרבה לא פירש הרמב"ם שנוהגת בכל זמן, דממילא ידעין לה דהא מקריבין אף בלא בית, ה"ה לכל הכלול בה לא הוצרך לכתוב, ורק ספה"ע שהיא מצוה לעצמה הוצרך הרמב"ם לומר שנוהגת אף בדליכא עומר. וא"כ שמא כן נקט הגר"ח. ואולם מצד הסברא שהוכחה בפנים בשיטת הרמב"ם אכן נראה דאין לאסור קצירה כשאין מקיימים מצות העומר בפועל].

2 וצ"ע שהרמב"ן נקט סברא זו כהנחה פשוטה שלא הוצרך לפרש [ושני חידושים יש כאן: א) דכל שהזמן הוא החפצא דמצוה ל"ח זמן גרמא. ב) שהימים המסוימים הללו הם החפצא דמצוה, ובפשוטו היה אפשר לומר שהמצוה היא לספור חמשים יום ממחרת השבת, כלשנא דקרא, וכן לשון הרמב"ם 'מצות עשה לספור שבע שבתות', ולא היום הוא החפצא דמצוה אלא ספירת ימים].

ובתוס' (קדושין כט.) שהקשו ממילא שהיא ביום השמיני ללידה מ"ט אין הזמן גרמה, מוכח דלא ס"ל לחלק בהכי, שהרי אין הזמן גבול במצוה אלא מגדיר בחפצא דמצוה, שנעשה ראוי למילה ביום השמיני. [אמנם הרמב"ם שם לא הקשה אלא מצד יום שמיני רק משום יום ולא לילה]. וכן ממש"כ התוס' (בקדושין לד) שכסות יום חייבת בציצת לעולם וכסות לילה פטורה לעולם ואע"פ"כ חשיבא מצוה שהזמן גרמה, הגם שהזמן אינו אלא מגדיר שם הבגד, מוכח דלא ס"ל חילוק זה. [ורק לדעת הרמב"ם דהקובע הוא זמן הלבישה ניתן לחלק בכך].

גם צ"ע מצוות קידוש היום בשבת דבעי קרא לחייב הנשים, הגם שהזמן שם הוא החפצא דמצוה, יום השבת, והחפצא הוא שמוזמן בזמן לזמן. אך י"ל דהגדר הוא לקדש את היום השביעי והרי הזמן הוא מעיקר צורת המצוה. ולפי חילוק זה יש לבאר מש"כ החינוך (פד) שנשים מצוות בעשה דשמיטת קרקעות ולא חשיבא מצוה שהזמן גרמה - שהשנה השביעית היא החפצא דמצוה ואילו למצוה בעצמה אין מסגרת זמן [אמנם שם איכא טעמים נוספים].

הארץ, כתב הכו"פ שם, שהיא נוהגת אף באותם מקומות [וכגון בית שאן. וכתב שלכך בחר לישב בה, כדי להוציא מלב המון הסבורים שאינה בכלל א"י].²

על כן, המשנה בכלים המונה עשר קדושות זו למעלה מזו הלא מיירי בהכרח בקדושת השראת השכינה, אשר דרגות מעלתן הם בקדושת השראת שכינה ולא כלפי מצוות התלויות בארץ, שהרי קדושת ערי חומה, ירושלים, הר הבית וכו' עד קדש הקדשים - אין באלו שום חילוק קדושה לענין מצוות התלויות בארץ אלא לענין השראת השכינה, הרי ברור שאין ענינה של המשנה בקדושת מצוות התלויות בארץ. והלא מצוות אלו תיתכנה אף בשאר ארצות אם יכבשו אותם ישראל כדין כאמור, וא"כ מעלה זו אינה מעלת הארץ המסוימת בעצם, ואינה מענין הקדושות דמתני'. על כן לא הביאה המשנה אלא מעלה זו שממנה מביאים עומר ושתי הלחם, שזוהו סימן ומודד על קדושת שכינה שבה, שהרי עומר ושתי הלחם אינן מצוות התלויות בארץ אלא 'קרבת' הם, וזוהי קדושת הארץ שרק ממנה כשר להביא קרבנות אלו למקדש. ועל כן מחק הגר"א תיבת ביכורים, כי נקט שזה שהביכורים נוהגים רק בפירות הארץ, זהו משום שהיא מצוה התלויה בארץ, הלכך אין זה ענין למשנתנו.

(ה) ובוזה יתבאר דברי הר"ן (בנדרים כב.) גבי מעשה דעולא במיסקיה לארעא דישראל, דאיתלוו עליה תרין בני חוזאי בהדיה, קם אחד ושחטיה לחבריה, ובבואו לפני ריו"ח תמה ריו"ח מכדי כתיב 'ונתן ה' לך שם לב רגז' - בבבל כתיב. וא"ל ההוא שעתא לא עברינן ירדנא. וכתב הר"ן 'ועבר הירדן לא נתקדש להבאת העומר ולמקצת קדושות'. וצ"ב מאי ענינא דהבאת עומר ללב רגז דכתיב בבבל. והנה רעק"א שם ציין לרש"י (בסנהדרין יא: ובמנחות פג:) שחולק וסובר שמביאים עומר מעבר הירדן. ואמנם מוכח בכמה מקומות שלענין מצוות התלויות בארץ, עבר הירדן הרי הוא כא"י לכל דבר, כדהוכיח התשב"ץ בתשו' שם מהסוגיא בערכין (לב) ומעוד מקומות. וכן כיוון החזו"א (שביעית ג) להוכחותיו והכריע שעבר הירדן חייב במצוות התלויות בארץ [וכבר האריך בענין זה בשיטות הקדמונים, הברכ"י תפט]. וכיון שכך הרי צ"ב מה לי דלא עבר ירדנא והלא אף בעבר הירדן המזרחי דין 'ארץ ישראל' עליו לקדושת מצוות התלויות בארץ, וע"ז תירץ הר"ן דעומר מיהת אין מביאים משם. ובאור הדבר עפימש"כ התשב"ץ שם שאעפ"י שבעה"י נתקדש למצוות התלויות בארץ, לא נתקדש בקדושת שכינה, וזהו שכתוב שמשו רבינו לא זכה להיכנס לארץ ישראל, הגם שמת ונקבר בנחלת ראובן וגד - דמ"מ לענין קדושת שכינה הוי כחול [ומה דמשמע בסוטה (יד). שנתאוו משה לקיים מצוות התלויות בארץ ולא זכה, פירש הרשב"ץ שאין הכוונה לתרומות ומעשרות וכד' אלא למצוות אחרות התלויות בקדושת שכינה], וממילא כן גם לענין ברכותיה וסגולותיה המיוחדות כגון השראת נבואה ותחיית המתים בה בלא צורך בגלגול מחילות - אין עבר הירדן בכלל. ומקרא הוא בספר יהושע, בדברי יהושע וישאל ישראל לשנים וחצי השבטים 'ואך אם טמאה ארץ אחזתכם' [הרד"ק שם פירש שאמרו כן רק לפי מחשבתם הם, אבל רש"י מפרש שכן הוא אליבא דאמת], וזו טומאתה, שאין בה השראת שכינה כעבר הירדן המערבי, וכפי הכתוב בסיפא דקרא: 'עברו לכם אל ארץ אחזת ה' אשר שכן שם משכן ה' - כי רק שם נתקדשה הארץ לשכון בתוכה ולבנות בה מקדש.

ויסוד הדברים נמצא כבר בפירוש המיוחס לר"ש על התו"כ (ר"פ בהר) שחייב המצוות התלויות בארץ בעבר הירדן הוא משום קרא ד'כל המקום אשר תדרך' שהוא דין כללי בכל כיבוש רבים כדין, ושיטתו שעבר הירדן אינו כלול בתוך גבולות ההבטחה שנאמרו לאברהם אבינו. ודלא כהרמב"ן (חקת, מסעי) שעבר הירדן כלולה בהבטחה [ובאוה"ח הק' יש מקומות שצדד לכאן ויש שצדד לכאן. ומדברי התשב"ץ שם

נראה שנקט כהרמב"ן שבעה"י הובטח לאברהם, וחזינן מדבריו שלא כל הארץ שהובטחה יש לה קדושת שכינה אלא אך בעה"י המערבי]. והרי לדברי הכפתור-ופרח קדושת שכינה חלה מזמן שזכה בה א"א, ואם כן הקדושה הזאת קיימת רק בתוך הגבולות שנאמרו לו - הרי מוכח שאין בעה"י קדושת שכינה. ומעתה מבוואר דזהו שנקט הר"ן שאין העומר בא משם, כי הבאת העומר תלויה בקדושת שכינה כמוכח במשנה דכלים הנ"ל, וזהו שנימק הר"ן שממה שמצינו שאין עומר בא משם וכיו"ב לקצת ענינים, מזה מוכח שעבר הירדן לא נתקדש בקדושת שכינה ויתכן שיהא שם לב רגז כמו בבבל, שהרי סגולותיה המיוחדות של הארץ ושל הדרים עליה (ע' כתובות קי) אינם אלא בעבר הירדן המערבי, מקום השראת השכינה.

[ודוגמת ענין זה, מה שאמרו ז"ל (בקדושין ע:): שאין הקב"ה משרה שכינתו אלא על משפחות מיוחדות בשישראל, שעל כן משפחות הגרים, הגם שבכלל ישראל הם לקדושת המצוות דהא משפט אחד יהיה לגר ולאזרח, אבל השראת השכינה אין אלא על זרע ישראל דמעיקרא (כפירוש התוס' שם. ועתורא"ש). וה"נ עבר הירדן שנסתפח לארץ בכיבוש הרבים, קדוש הוא למצוות התלויות בה אבל לא להשראת שכינה].

(ו) והנה הרמב"ם גרס במשנת כלים 'ביכורים' (כן מפורש בנוסח המשנה שלו וכ"מ בהל' בית הבחירה ז,ב). ואמר הגר"ח שלישיטתו דין ביכורים מלבד מה שהוא ממצוות התלויות בארץ, הוא תלוי גם בקדושת שכינה ולכן הוא שייך למתניתין. והארכנו בזה במק"א"י ששני פנים הם בביכורים; פן של קדשי מקדש, שלכך מתחלקים הם לאנשי משמר, והנעבד פסול בהם, וצריכים להיות 'ממשקה ישראל' כדין הקרבנות. ועוד יש בהם קדושת קדשי הגבול דהא ביכורים איקרו 'תרומה'. ופירש הגר"ז שלא רק שהשווה לדיני תרומה אלא הביכורים עצמם הם 'תרומה' בחפצא. והרי מובן שמצד לתא דקדשי הגבול שבהם הרי הביכורים מכלל מצוות התלויות בארץ, אך מצד דין 'קרבת' שבהם, תלויים הם בקדושת שכינה.

ובזה מוסבר עוד, דהנה במשנה (בכורים א,י) נחלקו תנאים אם מביאים ביכורים מעבר הירדן, לת"ק מביאים ולריה"ג אין מביאים שאינה ארץ זבת חלב ודבש. ופסק הרמב"ם (בכורים ב,א) שמביאים מדבריהם. וצ"ב הלא פשטא דמלתא דלת"ק חייבים מעיקר דינא ולריה"ג פטורים לגמרי. אך נראה שהולך בזה הרמב"ם לשיטתו שהביכורים תלויים בקדושת השכינה, וכגורסתו במשנה דכלים, וקדושה זו אינה אלא בעבר הירדן המערבי כאמור, על כן אי אפשר שיהא בעבה"י בכורים דאורייתא. [ולענין הבאת עומר מעבה"י להרמב"ם, אם כי לכאורה נראה מדבריו בהלכות קדוש החדש (ד,ג-ד) שמביאים משם, כבר דחה הברכ"י ראייה זו. ואדרבה י"ל דדמי לביכורים שאין שם חיוב דאורייתא].

ובזה יובן הטעם שאמר ריה"ג שאינה ארץ זבת חלב ודבש, דלכאורה אין מובן הלא מביאים ביכורים מכל ארץ ישראל ולא רק מאותו חבל המסויים שהוא 'זבת חלב ודבש' (ע' כתובות קיא-קיב). אך הבאור עפ"י מה דאיתא בתו"כ (אמור) בענינא דעומר 'כי תבאו אל הארץ' - יכול משבאו לעבר הירדן, ת"ל 'אל הארץ' - הארץ המיוחדת, ופירש הר"ש שלא נצטוו בעומר עד שעברו הירדן, אי נמי ללמד שאין מביאים עומר מעבר הירדן, לפי שנאמר 'הארץ' כלומר הארץ המיוחדת שנאמר בה 'ארץ זבת חלב ודבש'. הרי נראה שרק הארץ שעבר הירדן המערבי שנתקדשה בקדושת שכינה, היא שנתחדה להיקרא 'ארץ זבת חלב ודבש' על שם אותו חלק בתוכה [שהרי כאמור סגולות הארץ המיוחדות אינן אלא בעבר המערבי הקדוש בקדושת שכינה, והרי אף 'ארץ זבת חלב ודבש' מסגולותיה המיוחדות לארץ זו], משא"כ עבר הירדן המזרחי, חשיב 'ארץ' לעצמו ואינו קרוי על שם אותו חלק.

א"י. והיינו משום דקנין גוי הוי להך מ"ד כביטול כיבוש ישראל, וכיון דערלה אינה תלויה בכיבוש שפיר נוהגת ערלת ארץ ישראל אף בפירות נכרי. והארכנו בזה במק"א".

ועל כל פנים יסוד שיטת הרמב"ם לחלק בין איסור חדש הנוהג בכל מקום והבאת העומר שאינה אלא מא"י, מובן היטב בסברא, שהרי איסור חדש לדעת התנאים שאינו אלא בארץ, היינו משום שהוא בכלל מצוות התלויות בארץ [כמשמעות לשון המשנה בקדושין לו-לז], ואינו נוהג אלא לאחר כיבוש וחילוק, כדאמר רבי ישמעאל (בקדושין לו) על 'בכל משבתים' - לאחר ירושה וישיבה משמע. ובוה קי"ל דנוהג אף בחו"ל ד'בכל משבתים' כל מושבות משמע. ואולם הבאת העומר שהיא קרבן [וממילא גם איסור קצירה המסתעף מדין הקרבן כנ"ל], אין לה ענין עם מצוות התלויות בארץ, כדמשמע במשנה בכלים וכמדויק בגמרא בר"ה הנ"ל שאין העומר תלוי בכיבוש וחילוק [אף לרי"ש], אלא שייכת היא לקדושת שכינה ומקדש. ועל כן נקטינן כסתמי המשניות דאין מביאין עומר אלא מארץ ישראל, שאין זה ענין כלל לאיסור חדש.

ועל כן מאותו טעם עצמו פסק הרמב"ם שאין מביאים משם ביכורים מדאורייתא, שאינה 'ארץ זבת חלב ודבש' כלומר אין זו חלק מהארץ המיוחדת הקדושה בקדושת שכינה, וכגרסתו במשנה בכלים דקדושת הארץ מתיחדת בכך שרק ממנה מביאים ביכורים ועומר.

ז) ולפי זה מתיישבת קושית המנ"ח (שב) שהקשה על קושית הגמרא (בר"ה יג.) כיצד הקריבו ישראל עומר בשנה ראשונה והא 'קצירכם' אמר רחמנא ולא קציר נכרי - ומדוע לא הקשו מצד שאין מביאים עומר מתבואת חו"ל, והרי כיון שהתבואה גדלה קודם שנכנסו, הרי היא בכלל תבואת חו"ל. אך להאמור נחא, דהעומר אינו תלוי בקדושת הארץ לענין מצוות התלויות בה אלא בקדושת שכינה והרי קדושה זו מימות אברהם אבינו היתה ואינה תלויה בכיבוש, הלכך ודאי חשיבא כתבואת א"י ולא תבואת חו"ל".

ועל דרך זו מצינו בסוגיא בכתובות (כה.), דאמרינן אפילו למ"ד תרומה בזמן הזה דרבנן חלה דאורייתא שהרי שבע שכיבשו ושבע שחילקו נתחייבו בחלה ולא נתחייבו בתרומה. וכבר עמד בטו"א (מגילה י) מאי שייטא דשבע שכיבשו לתרומה וחלה בזמן הזה. ופירשו (הטו"א גופי' בתשובות שאג"א החדשות ח; מלבושי יו"ט קונטרס חובת קרקע; שאילת דוד בקונטרס שביעית; חזו"א שביעית ג,ג) דלמ"ד תרומה בזמן הזה דרבנן היינו משום דקדושה שחלה ע"י הכיבוש בטלה כשבטל הכיבוש, וא"כ כיון שמצינו שנתחייבו בחלה עוד בטרם גמר כיבוש וחילוק - שלא בכתרומות ומעשרות - הרי מוכח שחייב חלה אינו תלוי בקדושת מצוות התלויות בארץ הבאה מקנין הכיבוש, אלא בקדושה שמכח הקנין דאברהם אבינו, וא"כ הוא הדין לזמן הזה שבטל הכיבוש חייבים בחלה מדאורייתא.

ואכן כן מבואר בירושלמי (רפ"ב דחלה) דקמחים של תבואת חו"ל שנתגלגלו בארץ רע"ק מחייב בחלה מהתורה, והוכיח מבצקות וקמחים שמצאו ישראל בכניסתם לארץ, והרי קודם שנכנסו ישראל הוי כתבואת חו"ל - ואמרינן שאני תמן שלמפרע ירשו, שירושיה להם מאבותיהם שנאמר לאברהם 'לזרעך נתתי' - שנתתי כבר. הרי מבואר שנתחייבו בחלה מפאת הקנין שהיה להם בא"י מימות אברהם, [וכן מבואר בתלמוד דידן (בע"ז נג) שהיה להם קנין בא"י עוד קודם שנכנסו. וכן ב"ב קיט אמרינן דא"י מוחזקת להם מאבותיהם, ופירשו רוב הראשונים דהיינו מאברהם יצחק ויעקב. ונתבאר באורך במק"א"י], וקנין זה אינו ענין ממוני בלבד אלא שכבר חלה קדושת הארץ לענין דין חלה, שעל כן כל התבואה שגדלה אז נתחייב בחלה כשנכנסו.

וכן י"ל לענין ערלה, דהנה המשל"מ (מאכ"א י,יא) חידש שלדעת הפוסקים שקדושה שניה בטלה, דין הערלה בזמן הזה בארץ ישראל כערלת חו"ל וספקה מותר, שהרי קדושת הארץ בטלה. אולם כבר הוכיח במלבושי יו"ט (קונטרס חובת קרקע) בכמה ראיות שאין הדבר כן אלא ערלה בארץ ישראל בזמן הזה אינה כערלת חו"ל. והיינו משום שהערלה גם היא אינה תלויה בכיבוש אלא בקדושת ארץ ישראל העצמית. וכן מפורש בתוספתא מנחות (ו) ובירושלמי (ריש ערלה) שאיסור ערלה נהג גם בי"ד שנה שכבשו וחלקו".

ובזה מובן מה שנראה מדברי התוס' בקדושין (לו:): דאפילו למ"ד יש קנין לגוי להפקיע מידי מעשר, מערלה אינו מפקיע אלא דינה כערלת

יד וזה שלא כהנחת המש"ח (ויקרא ב,יד) שכשכטלה קדושת הארץ א"א להביא ממנה עומר לקרבן משום דהוי כחו"ל.

טו שיעור צו.

טז ומש"כ הרמב"ם (מעש"ש ונטע רבעי יט), שאילן שנטעו נכרים עד שלא באו אבותינו לארץ - פטור מערלה, היינו מזה"כ מייחדת ד"כ תבאו... ונטעתם' דמשמע שהביאה תקדם לנטיעה, אבל בלא"ה חייב מחמת קנין האבות. תדע, דהא ודאי לא גרע מערלת חו"ל ואמאי פטור - אלא גזה"כ דבעינן שיבואו תחילה לארץ (וכמוש"כ הפר"ד שם). וע' חזו"א קדושין דפים לו-לט.

יז שיעור צו,ד.

ולפי האמור בפנים לכאורה ה"ה לענין חלה קנין גוי לא יפקיע. וע' חזו"א שביעית ב,ב ולקוט"ס ד,ד שצדד בזה. וכן צדד (שביעית ג,יב) לענין ערלה דאינה תלויה בקידוש וכיבוש אלא בגבולות הארץ, אלא שלבסוף נטה לומר - מכח הסוגיא בנה"מ. - דחלה וערלה בעו עכ"פ קידוש אעפ"י שנתחייבו מיד בבואם. וכן נקט בשביעית (כא,ה) דחלה בעיא קידוש, וצדד לפי"ז שגם אם ישבו רוב ישראל לארץ קודם הגאולה העתידה, לא יתחייבו בחלה מדאורייתא שאין קידוש חדש בזמן הגלות. אך לפי מה שנתבאר בפנים י"ל דא"צ קידוש.